

Tarixi yaşadan müasir sənət ocağı

Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının binası əsl memarlıq abidəsidir

Azərbaycan mədəniyyəti tarixində Tağıyev teatrının - indiki Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrının əvəz olunmaz yeri vardır. Teatrın Bakının memarlıq inciləri arasında möhkəm qərar tutmuş binası keşməkeşli, lakin şərəfli bir ömür yaşayıb. Bu uzun ömründə onun daşı, divarı bir neçə dəfə kökündən təzələnsə də, tarixi görkəmi və yaradıcılıq ruhu dəyişilməz qalib.

Azərbaycanda və ümumən, bütün müsəlman Şərqində dünyəvi peşəkar teatrın təməli 1873-cü ildə qoyulub. Məhz həmin ildə böyük maarifçi H.Z.Ərdəbilinin və görkəmli yazıçı N.Vəzirovun təşəbbüsü ilə milli dramaturgiyamızın banisi M.F.Axundovun "Lənkəran xanının vəzir" və "Hacı Qara" komediyalarına səhnə həyatı verilərək, Bakıda Azərbaycan dilində teatr tamaşalarının nümayişinə başlanılıb. Lakin həvəskar aktyorların peşəkar kollektivə çevrilməsi və davamlı olaraq tamaşalar göstərməsi üçün uzun müddət ayrıca teatr binası olmayıb. Belə bir binanı inşa etdirmək sonradan millət atası kimi tanınacaq, o zaman hələ kifayət qədər cavan neft sahibkarı və xeyriyyəçi kimi ad-san qazanmış Hacı Zeynalabdin Tağıyevin ağılına gəlib. O, binanın inşası üçün şəhərin mərkəzində — özünəməxsus olan torpaq sahəsində yer ayırıb. Təxminən iki il davam edən tikintiyə fransalı memar F.Lemkul rəhbərlik edib. 1883-cü ilin sonlarında bina hazır olsa da, tikintidə bəzi nöqsanlar üzə çıxıb. Bununla əlaqədar yerli, xüsusilə də rusdilli mətbuatda bir-birinin ardınca ciddi tənqidi materiallar dərc olunub. Maraqlıdır ki, H.Z.Tağıyev bu nöqsanları aradan qaldırmaq istəməyib və bina başqa məqsədlərlə, hətta anbar kimi istifadə edilib.

Aradan bir neçə il keçəndən sonra sahibkar qərara gəlib ki, bu tikilidən canını qurtarsın və təzə bina tikdirdirsin. Bu dəfə, yeni 1898-ci ildə o, layihənin tərtib olunmasını və bütün memarlıq-inşaat işlərinə nəzarəti mülki mühəndis P.İ.Koqnovitskiyə tapşırıb. Az sonra istedadlı memar İ.V.Qoslavski də işə cəlb olunur. Bakıda hələ Aleksandr Nevski kilsəsinin tikintisində iştirak etməklə məşhurlaşan Qoslavski bütün istedadını və yaradıcı təxəyyülünü işə salaraq əla bir layihə hazırlayır. 1900-cü ildə "Kaspi" qəzetinin 2-ci sayında dərc edilmiş "H.Z.Tağıyev teatrının tikintisi" adlı məqalədə yazılmışdı: "Hacı Zeynalabdin Tağıyevin təşəbbüsü ilə onun şəxsi vəsaiti hesabına ucaldılan, tikintidən əvvəl daha çox tövləni xatırladan bina əsl, zərif, rahat teatr binasına çevrilib. Teatrın əsas, mərkəzi hissəsi və tamaşaçı salonu məkan, kompozisiya və dekorasiya baxımından köklü dəyişikliklərə uğrayıb. Tamaşaçı salonunda yerlərin sayı, demək olar, iki dəfə artırılıb və 1200 yerə çatdırılıb..."

...O zamankı adı ilə desək, Tağıyev teatrının fəsadlarında Şərq motivlərindən bol istifadə edilmişdi. Əsas fəsad isə öz təyinatına uyğun olaraq, ciddi və sadə formada işlənmişdi. Lakin teatrın əsas qapısının açıldığı küçənin dar olması əsas fəsadı daha təmtəraqlı və yaraşıqlı etməyə, binanın teatral obrazını daha qabarıq vurğulamağa imkan verməyə də, memar təkəkkürü birinci mərtəbənin düzbucaqlı girişlərini və ikinci mərtəbənin nalsəkilli pəncərələrini fəsadın memarlıq dekorunun əsas elementləri kimi həll etmişdi. Bütün əsaslı rekonstruksiya və yenidənqurmadan sonra o zamankı Bakının yeganə teatr binası olan Tağıyev teatrı bənzərsiz görkəm aldı.

Teatr binası H.Z.Tağıyevin şəxsi mülkiyyəti olduğundan burada tamaşa oynamaq istəyənlər onu icarəyə götürürdülər. Səhnənin bir küncündə pərdəni döşəməyə bağlayan iri qıfıl yalnız icarə haqqı ödənildikdən sonra açılıb çıxarıldı. Həmin qıfıl hətta son illərə kimi teatrda qalırdı və səhnə işçiləri premyera oynanılan gün quruluşçu rejissordan "şirinlik" almadan qıfılı

açmırdılar.

Sonralar teatrın binası iki dəfə - 1909-cu və 1919-cu illərdə yandı. İkinci yanğından sonra binanın təkə daş döşəməsi və dəmir-beton karkasları, bir də ön fəsadı salamat qalmışdı. Bakının inşaat mühəndisləri belə hesab edirdilər ki, teatr binasını üç-dörd aya bərpa etmək mümkündür. Lakin büsbütün yeni teatr binası inşa etmək lazım idi. Bina yalnız 1921-22-ci illərdə bərpa edildi. Bu layihəni şəhərin bir çox böyük yaşayış, ictimai və dini ocaqlarının memarı Zivərbəy Əhmədov hazırladı.

...Təmir və bərpa məqsədilə bağlı qaldığı illəri saymasaq, təxminən 120 ildir ki, bu bina Azərbaycan mədəniyyətinə xidmət edir. Onun səhnəsi milli teatr sənətimizin korifeylərinin çıxışlarına, divarları isə tükenməz tamaşaçı alqışlarına şahiddir.

Uzun illər bu binada Azərbay-

can Dövlət Akademik Milli Dram Teatrı da fəaliyyət göstərib. Bu teatr üçün ayrıca bina inşa edilib istifadəyə verildikdən sonra isə Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrı (əvvəlki adı: Azərbaycan Dövlət Musiqili Komediya Teatrı) bu məkanda daimi məskunlaşıb.

...Artıq ötən əsrin səksənci illərinin sonlarında məlum oldu ki, uçmaq təhlükəsi ilə üzləşmiş Tağıyev teatrının əsaslı təmirə ehtiyacı var. Ara-sıra aparılmış kosmetik təmir işləri bu memarlıq incisinin laxlayan konstruksiyasına heç bir möhkəmləndirici təsir göstərməmişdi. Bina özündən bərpa olunmalı idi. Lakin belə global məsələlərin həlli o zaman hələ mövcud olan SSRİ hökumətinin səlahiyyətində idi və bu səbəbdən də ləngiyirdi. Üstəlik, respublikamızda ictimai-siyasi vəziyyətin pisləşməsi teatr binası məsələsini arxa plana keçirirdi. Bununla belə, doxsanıncı illərin əvvəllərində Azərbaycan hökuməti bu məsələni həll etmək üçün konkret tədbirlər gördü və teatrın taleyi Bakının inkişafında misilsiz xidmətlər göstərmiş, lakin artıq ömrünün ahıl çağlarını yaşayan dövlət xadimi Əliş Ləmbəranskiyə həvalə edildi. Məhz onun yenilməz nüfuzu və inadkarlığı sayəsində binanın inşası üçün zəruri sayılan materialları əldə etmək mümkün oldu. Adətən, belə mürəkkəb konstruksiyalı binalar 8-10 ilə tikilir. Lakin Ə.Ləmbəranski bu binanın cəmi 4 ilə yenidən, həm də əvvəlki memarlıq görünüş və üslubu saxlanılmaqla tikilib istifadəyə verilməsinə nail oldu. Teatr binasının tikilib istifadəyə verilməsinə xüsusi diqqət və qayğı göstərən ümummilli lider Heydər Əliyev 1995-ci ildə burada işlərin gedişi ilə tanış olmuş, öz tövsiyələrini vermiş, 1998-ci ilin oktyabrında isə onun rəsmi açılışında iştirak etmişdir.

İllər keçdi, yeni XXI əsr başlandı, daha müasir inşaat texnologiyaları ölkəmizə ayaq açdı. Günbəgün, ilbəl yeniləşən, gözəlləşən Bakının mərkəzində yerləşən Tağıyev teatrının da iqtisadi gücü artan dövlətimizin ayırdığı maliyyə vəsaiti hesabına yenidən qurulması qərara alındı. Prezident İlham Əliyevin 25 noyabr 2010-cu il tarixli Sərəncamı əsasında, burada geniş yenidənqurma işləri həyata keçirildi və təbii ki, bu zaman əvvəlki memarlıq üslubunun qorunub saxlanılmasına xüsusi diqqət yetirildi.

...Musiqili Teatrın binasında əsaslı bərpa və yenidənqurma işləri ölkəmizin tikinti sektorunda bir sıra irihəcmli layihələrin icrasına iştirak etmiş, çoxsaylı sosial-mədəni obyektlərin inşasını uğurla həyata keçirmiş "Azimport" MMC tərəfindən aparılıb. Binanın 18 aprel 2013-cü ildə keçirilən rəsmi açılış mərasimində Prezident İlham Əliyev iştirak

edib. Dövlətimizin başçısı teatrın yenidənqurulması işlərində iştirak etmiş xarici mütəxəssislərlə görüşüb, yeni tamaşa zalı ilə tanış olub, öz tövsiyə və tapşırıqlarını verib.

"Azimport" MMC-nin direktoru Rəqif Həbibov deyir: "Ölkə həyatının bütün sahələri kimi, mədəniyyət sahəsi də yüksək səviyyədə dövlət qayğısı ilə əhatə edilib. Bu diqqət və qayğı Musiqili Teatrda apardığımız əsaslı bərpa və yenidənqurma işlərində məsuliyyətimizi birəbeş artırır. Dövlət sifarişini yüksək səviyyədə yerinə yetirmək üçün layihənin icrasına İtaliyadan mütəxəssislər qrupu cəlb etdik. Dünyada məşhur olan "FontanaGrande" memarlıq studiyasının direktoru Korrado Dalla Fontana (layihə rəhbəri), istedadlı memar-dizayner Silviya Sandini və mühəndis Stefano Temporiniden ibarət qrup binanın tarixi memarlıq üslubunun müasir inşaat texnologiyaları əsasında bərpasında inşaatçılarımıza böyük kömək göstərdilər".

... "Azimport" özünün bütün layihələrində olduğu kimi, Musiqili Teatrın binasının yenidən qurulmasında da ən yüksək keyfiyyət standartlarını tətbiq edib. Binanın fəsadına tənənəli və dəbdəbəli görkəm verən bütün memarlıq elementləri, əl işi olan detallar gülbəxt daşlardan düzəldilib. İstilik və havalandırma sistemi üçün texniki avadanlıq binaya mansard tipində əlavə edilmiş altıncı mərtəbədə quraşdırılıb. 460 yerlik zal ən müasir avadanlıqla təchiz olunub.

Binada istifadə edilmiş bütün inşaat və texniki avadanlıq, çılgıraq və bralar, pərdələr İtaliya və Almaniyadan gətirilib. Tamaşa salonundakı, foye və pilləkənlərdəki bütün naxışlar İtaliyanın "Sadi" şirkətində xüsusi sifarişlə hazırlanıb. Teatrda ki bəzək işlərini İtaliyanın "Roberta Doripud Studio" şirkəti yerinə yetirib. Vestibülə daxil olan diqqətli tamaşaçı mütləq "Decor Marmi" şirkəti mütəxəssislərinin naxışlı marmərdən yığıqları döşəməyə diqqət yetirir. Layihəyə görə, foyədə, kiçik zalda, konfrans zalında və VIP zonada "Berti" (İtaliya) şirkətinin müxtəlif ağac növlərindən olan parketləri vurulub.

Söhbət teatrdan, xüsusilə də musiqili teatrdan gedirsə, bu məkanda akustika birinci yerdə olmalıdır. Səhnənin və teatrın tamaşaçı zonalarının divar və tavanlarında səsi təcrid və əks etdirən panellərdən istifadə olunub. Üstəlik, tamaşa salonunun döşəməsi elə qurulub ki, salonda yeriyən adamın ayaq səsləri eşidilmir.

Əvvəllər yalnız yarıyadək fırlanan səhnə mexanizmi təzələnilib. 360 dərəcə fırlanma qalıbiyyətinə malik səhnə artıq rejissor təxəyyülü üçün geniş texniki imkanlar açır. Səhnənin arxasındaca 17 metr uzunluğunda səyyar qarderob otağı yaradılıb ki, tamaşada məşğul olan aktyorlar və rəqqaslar əyinlərini dəyişməyə vaxt itirməsinlər.

Orkestr çuxurunun döşəməsinin altında qalxıb-enən mexanizm quraşdırıldığından tamaşa və ya konsertin məqsədinə uyğun olaraq orkestr səhnə ilə bərabər səviyyədə çıxış edə bilər, ya da səhnə orkestr çuxurunun üstü tam bağlanması hesabına böyüyə bilir. Tamaşa salonundakı çılgırağı tamaşa zamanı tamamilə tavana qaldırmaq mümkündür.

Bir sözlə, "Azimport"un təcürbəli və əzmkar inşaatçıları çalışıblar ki, tarixi yaşadan bu sənət ocağının binası Bakının memarlıq ansamblında öz layiqli yerini tutsun.

...Bu gün Tağıyev teatrını — Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrını uzaqdan görəndə də, binaya daxil olanda da dərhal başa düşürsən ki, ayaqların qədim memarlıq abidəsinə toxunur. Amma gözlərin də səni aldatmır: bu binada hər şey XIX əsrin memarlıq və interyer meyillərini xatırlatsa da, XXI əsrin texnologiyası məkana hakimdir!

Möhtərəm RƏCƏBOVA,
"Respublika".